

Милица Мирић

Фармацеутски факултет Универзитета у Београду

Данијела Ђоровић

Филозофски факултет Универзитета у Београду

UDK - 378.148.:811

DOI: 10.5937/nasvas1503507M

Оригинални научни рад

НВ год. LXIV 3. 2015

Примљено: 07. 03. 2015.

Прихваћено за штампу: 01. 06. 2015.

НАСТАВА СТРАНИХ ЈЕЗИКА НА УНИВЕРЗИТЕТУ: САРАДЊА НАСТАВНИКА ЈЕЗИКА СТРУКЕ И НАСТАВНИКА СТРУЧНИХ ПРЕДМЕТА

Апстракт *Језик струке представља посебан варијетет општег језика који битно утиче на научно поље којем припада. Да би настава страног језика струке била савремена, сврсисходна и уско повезана с наставом стручних садржаја, неопходно је да се она конципира, изводи и вреднује кроз сарадњу наставника страног језика и наставника стручних предмета. Циљ овог истраживања био је да се утврди да ли, у којој мери и у ком виду постоји сарадња наставника стручних предмета са наставницима страног језика, као и да се испита да ли и на који начин наставници стручних предмета виде корист од заједничког рада на стручним предметима. Истраживање је спроведено анкетирањем наставног особља факултета Универзитета у Београду. Подаци су прикупљени упитником конструисаним за потребе истраживања. Резултати показују да је сарадња ретко и неформално заступљена, као и да мали број испитаника види корист од укључивања наставника језика у наставу струке. Остварена и могућа сарадња сагледавају се углавном кроз ненаставне активности (лектура, коректура, превођење), што указује на недовољно развијену свест наставника стручних предмета о универзитетској настави језика струке, као и о улози наставника страних језика. Добијени резултати упућују на закључак да у нашој средини још увек није шире препознат значај сарадње која би умногоме унапредила наставни процес и оспособила студенте за функционално бављење струком.*

Кључне речи: *језик струке, наставници стручних предмета, наставници језика струке, сарадња, тимска настава.*

LSP UNIVERSITY TEACHING: COOPERATION BETWEEN LSP TEACHER AND SUBJECT TEACHERS

Abstract *Language for specific purposes (LSP) is a special variety of general language which has substantial influence on the scientific field to which it belongs. If a LSP course is to be purposeful and closely linked to subjects of the discipline it is necessary to design, perform and evaluate it through the cooperation between the language teacher and subject teachers. The aim of our research was to determine whether, to what extent, and in which forms there is cooperation between subject teachers and foreign language teachers, whether and in which forms subject teachers perceive usefulness of such cooperation for their subjects. The research was conducted by surveying selected subject teachers at the University in Belgrade. The data were gathered by the use of a questionnaire construed for this research. The results show that cooperation is infrequent and informal, and that few subject teachers see any benefit of including LSP teachers in their subject courses. Possible and optimal forms of cooperation are seen to be out-of-course activities (proofreading, editing, translating) which indicates underdeveloped awareness of subject teachers of academic LSP courses and the role of LSP teachers. The obtained results show that in our community the importance of cooperation which would significantly enhance the educational process and equip students with skills for professional functioning is not fully recognized as yet.*

Keywords: *language for specific purposes, subject teachers, LSP teachers, language learning, learning through language, the analysis of the lesson language.*

ПРЕПОДАВАНИЕ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ В УНИВЕРСИТЕТЕ: СОТРУДНИЧЕСТВО ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ЯЗЫКА СПЕЦИАЛЬНОСТИ И ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ПРЕДМЕТНИКОВ

Резюме *Язык специальности является особой разновидностью общего языка, которая существенно влияет на научное поле, к которому язык принадлежит. Для того, чтобы обучение иностранному языку специальности было современным, целеустремленным и тесно связанным с обучением специальности, необходимо чтобы его концепция, реализация и эвальвация проходила в сотрудничестве преподавателей иностранного языка и преподавателей предметников. Целью данного исследования было определить существует ли вообще, в какой мере и в какой форме сотрудничество преподавателей предметников с преподавателями иностранных языков, а также изучить, видят ли преподаватели предметники пользу от совместной работы. В этих целях проведено анкетирование преподавателей факультетов Белградского университета, с применением вопросника, специально построенного для данного исследования. Результаты показывают, что сотрудничество редко*

осуществљается и неофициально представлено. А только небольшое количество анкетированных преподавателей видят пользу от включения преподавателей языка в обучение студентов будущей профессии. Фактическое и потенциальное сотрудничество осуществляется в основном через активности вне обучения (редактирование, корректура, перевод), что указывает на недостаточно развитую информированность преподавателей специальных предметов об университетском преподавании языка специальности и роли учителя иностранного языка. Полученные результаты свидетельствуют о том, что в нашей среде еще не признается важность сотрудничества, которое могло бы значительно улучшить учебный процесс и способствовать лучшей подготовке студентов.

Ключевые слова: язык специальности, преподаватели предметники, преподаватели языка специальности, сотрудничество.

Увод

У савременом свету све се већи значај придаје познавању и функционалном коришћењу страних језика као оруђа комуникације и друштвене интеракције у свим сферама људског живота. Европска унија, осмишљена као заједница у којој припадници различитих култура могу да живе и раде заједно, независно од језика којим говоре, темељи се на идеји вишејезичности и језичког диверзитета, према начелу *mother tongue plus two*, тј. „матерњи језик плус још два језика“. Плурилингвизам је, дакле, једно од кључних начела европске језичке политике, о чему сведоче акциони планови Европске комисије и програми везани за учење страних језика и образовну политику, као и бројни програми који промовишу језичку разноврсност. Ова стратегија укључује не само овладавање већим бројем страних језика на различитим нивоима, већ и њихово коришћење за потребе учења, истраживања и обављања професионалних задатака. У том смислу, терцијарно образовање игра кључну улогу у ширењу како индивидуалног тако и друштвеног плурилингвизма. Познавање страних језика један је од услова укључивања студената, будућих стручњака и научника у савремене токове истраживања и унапређивања дисциплинарних области којима се баве.

Будући да је основна одлика наставе језика струке интердисциплинарност и међузависност стручних и језичких знања, логично је очекивати да је за успех ове врсте университетске наставе неопходно постојање одређених видова сарадње између стручњака датих дисциплинарних области и стручњака страних језика који за тако специфичне потребе студената нефилолошког профила осмишљавају и изводе наставу страног језика.

Теоријска полазишта истраживања

Иако је термин сарадња веома широк и подразумева различите врсте интеракција између појединаца и група, у овом раду користићемо га као полазиште за испитивање различитих облика заједничког рада наставника кроз наставу страног језика и/или наставу стручних предмета на универзитету. Сарадња два или више наставника, на било ком нивоу образовања, сматра се увек пожељном и у принципу доводи до добрих резултата, без обзира да ли је реч о сарадњи наставника уопште (Sawyer & Rimm Kaufman, 2007), о сарадњи наставника језика (Lee & Debevec, 1999; Tajino & Tajino, 2000) или, пак, о сарадњи наставника страног језика и наставника других дисциплина (Dudley Evans, 1984; Graham & Beardsley, 1986; Robinson & Coleman, 1989). Значај кооперативног принципа у настави несумњив је, слаже се већина стручњака, и представља генератор промена и напретка. Како тврди Барт (Barth, 1990), права, суштинска, позитивна промена у образовању настаће тек када наставници схвате да је неопходно да помажу једни другима, разговарају и размењују искуства, посматрају једни друге у раду. Ипак постоје извесни отпори, недоумице и тешкоће када се покуша имплементација овог принципа (нелагода наставника, осећај да их неко проверава и надгледа, непомирљивост имплицитних педагогија сваког индивидуалног наставника и сл.). Сарадња смањује осећај изолованости наставника, обезбеђује припадност групи и специфичан професионални развој. Учешће у неком од облика сарадње јача код наставника осећање професионалне успешности и доприноси афирмативној самоперцепцији (Ђукић и Ђпановић, 2006). Уколико се сарадња организује и реализује на задовољавајући начин, већа је вероватноћа да ће наставници моћи заједно да утичу на курикулум, унапређују га и тиме подижу квалитет наставе, што нужно позитивно делује и на постигнуће ученика.

Кад је реч о језику струке, један од кључних фактора успешне наставе јесте управо сарадња наставника страног језика са стручњацима из одређене области, односно са наставницима стручних предмета. У литератури наилазимо на бројне подстицаје за остваривање и продубљивање те сарадње која доприноси побољшању квалитета наставе (Barron, 1992; Graziano & Navarrete, 2012; Selinker, 1979; Waters & Burcroff, 2007). Облик и степен сарадње између представника ове две групе наставника може бити веома разноврстан. Барон (Barron, 1992) наводи више метода сарадње, у зависности од степена укључености наставника стручног предмета у припрему и извођење наставе страног језика (сарадња са стручњаком-информантом, консултативна метода, сарадничка настава и тимска настава). У педагошкој литератури, међутим, за сарадњу више наставника у наставном процесу користе се и други термини, као што су кооперативна настава (енгл. *Cooperative Teaching*), партнерска настава (енгл. *Partner Teaching*), ко-настава (енгл. *Co-teaching*), настава у четири руке (енгл. *Four Hand Teaching*). Можда ипак најфреквентнији термин остаје тимска настава (енгл. *Team Teaching*), додуше схваћена далеко шире него у поменутом Бароновом значењу, као општи модел организације наставе

који подразумева заједнички рад наставника и подељену одговорност, кроз разговоре и договоре о различитим сегментима наставе. Теоријско упориште тимске наставе лежи у когнитивно-развојним теоријама, као и теоријама социјалне међузависности, Дјуијевој филозофији образовања, психологији групне динамике и конструктивизму на трагу Виготског и Пијажеа (Ђukić i Španović, 2008). И код тимске наставе истраживачи разликују степен сарадње која се остварује (Sandholtz, 2000), од случајева у којима наставници имају неку врсту заједничке одговорности за одређени курс (нпр. избор материјала), преко заједничког планирања курса (при чему га ипак изводи само један од њих), до тимске наставе у ужем смислу, где се заједнички планира и изводи настава и вреднује рад ученика. Најчешће навођен пример сарадње остварен је на Универзитету у Бирмингему, где се после сваког предавања из струке одржавао час посвећен језику коришћеном на том предавању (Dudley Evans, 2001). Чест облик сарадње јавља се и при извођењу наставе на страном језику (тзв. FLAC, *Foreign Languages Across the Curriculum*), где заправо оба наставника раде интердисциплинарно на курсу који је везан за струку, али је улога наставника страног језика у креирању курикулума обично ограничена. Не треба заборавити да и у оквиру интегрисане наставе језика и садржаја, тзв. CLIL приступа (енгл. *Content and Language Integrated Learning*), где се нејезички садржаји изучавају на страном језику, често долази до директне сарадње између ова два наставника (Bently, 2010).

Без обзира на степен сарадње, основна сврха ангажовања стручњака различитих профила на заједничком образовном задатку јесте интегрисани развој академских и лингвистичких компетенција ученика, тј. истовремено усавршавање на когнитивном и комуникативном плану. Истраживања спроведена код нас и у свету (Forsman Svensson 2004; Mirić i Đorović, 2013; Van Naerssen & Eastwood, 2001) показују, међутим, да се оваква сарадња најчешће завршава на декларативној спремности за заједнички рад, али да је ретко континуирана, институционализована и да тешко прелази у сталну праксу. Отуда, настава језика струке често није координисана, ни садржински ни методолошки, са наставом стручних предмета, већ се изводи као сасвим изолован наставни сегмент који нема уочљиву везу с остатком студијског програма, нити јасан статус, циљеве и исходе у оквиру тог студијског програма.

Методологија истраживања

Циљ и хипотезе истраживања. У овом раду покушале смо да квантитативно, али пре свега квалитативно, утврдимо какав је однос наставника стручних предмета на Универзитету у Београду према сарадњи са колегама који предају страни језик. Циљ истраживања био је да се утврди дали, у којој мери и у ком виду постоји сарадња између наставника стручних предмета и наставника језика струке у универзитетској настави. Поред тога, узимајући у обзир теоријски значај који се придаје тимској настави, циљ је био и да се испита да ли наставници стручних предмета виде корист од заједничког рада на стручним предметима и уколико виде, на који

начин. У складу са циљевима истраживања формулисане су следеће хипотезе: (а) неки облици сарадње постоје, али нису константни и институционализовани; (б) наставници стручних предмета не виде могућност укључивања наставника језика струке у било који вид припреме и извођења наставе стручних предмета.

Поступак, узорак и инструмент. Истраживање је спроведено током јануара 2015. године анкетирањем наставног особља свих факултета Универзитета у Београду. Узорак је чинило 376 наставника свих групација факултета, а према звањима испитаника узорак су чинили: доценти (104), затим асистенти (96), редовни (82) и ванредни професори (76). Најмање је било сарадника (11), док седам испитаника није назначило афилијацију и звање.

Подаци су прикупљени упитником који је конструисан за потребе овог истраживања. Упитник је састављен од шест питања од којих два затвореног, три отвореног и једног питања комбинованог типа. Проблематици остварене и потенцијалне сарадње испитаника са наставницима језика било је посвећено пет питања у упитнику, а у шестом питању испитаницима је била остављена могућност да дају свој коментар или сугестије у вези са предметом истраживања.

Резултати и дискусија

Испитивање сарадње наставника стручних предмета са наставницима језика струке започето је питањем да ли је у досадашњој пракси неки вид сарадње остварен. Потврдан одговор дало је 43% испитаника, тако да добијени резултати потврђују хипотезу да остварена сарадња постоји у извесној мери. Међутим, како већи проценат испитаника сарадњу није остварио, закључује се и да она није обавезујућа, о чему говори један од испитаника: „Сарађивали смо само неформално, није било институционализоване и опредмећене сарадње“ (ФФ, 222)¹.

У следећем питању испитаницима који су сарађивали са наставницима језика струке понуђена је могућност да наведу видове остварене сарадње. Овако добијени одговори категорисани су као: (а) сарадња везана за наставу; (б) сарадња на изради речника; (в) настава страног језика за наставно особље; (г) заједнички рад на факултету; (д) лектура и коректура; (ђ) превођење; (е) остало.

Сарадња везана за наставу. Иако се основни вид испитиване сарадње односи на планирање, припрему и извођење наставе страног језика, резултати истраживања показују да веома мали број испитаника (9,7%) има искуства у овим облицима сарадње. Приликом обраде овог питања закључено је да се одговори у

¹ Цитирани одговори испитаника означени су скраћеницом имена факултета и бројем под којим су заведени. У раду се користе следеће скраћенице: БФ – Биолошки факултет, ГФ – Географски факултет, ГрФ – Грађевински факултет, МФ – Машински факултет, МаФ – Математички факултет, ПФ – Пољопривредни факултет, ПБФ – Православно-богословски факултет, СФ – Саобраћајни факултет, ТМФ – Технолошко-металуршки факултет, ФФ – Филозофски факултет, ФаФ – Фармацеутски факултет, ФВМ – Факултет ветеринарске медицине, ФОН – Факултет организационих наука, ФПН – Факултет политичких наука, ФСФВ – Факултет спорта и физичког васпитања.

овој категорији могу разврстати на следеће поткатегије: (1) рад на заједничком одабиру текстова и других наставних материјала за језик струке; (2) консултације у вези са репрезентативном терминологијом на српском и страном језику која је значајна за одређену научну област; (3) сарадња у изради курикулума за језик струке; (4) консултације око различитих предиспитних активности у оквиру предмета Страни језик струке.

Пошто се стручњаци врло често служе литературом на страном језику, а настава страног језика струке заснива се на раду на стручним текстовима, сарадња је у овом сегменту лако остварива, те је било и очекивано да се јавља најчешће. Њен значај огледа се у томе што студентима тако може да се обезбеди текст који је истовремено релевантан за струку и језички прихватљив за тај ниво знања. Такође, тиме се задовољава захтев да студенти током наставе језика обрађују текстове чију тематику познају или, још боље, коју паралелно упознају на настави стручних предмета. Нажалост, илустрацију оваквог става налазимо само код једног испитаника који је сарадњу остварио кроз „договор око литературе која је за студенте најадекватнија, у смислу да истовремено уче енглески и педагогију“ (ФФ, 291). На другом месту по броју искустава код испитаника срећу се консултације везане за термилошка питања. Будући да је терминологија једна од најупадљивијих карактеристика језика струке, и наставницима струке и наставницима језика важно је да студенти што боље савладају овај сегмент наставе. Једино заједничка рефлексија и размена мишљења о овим питањима доводе до квалитетног и сврсисходног наставног процеса. Одабир текстова и екстракција релевантних термина први су кораци у креирању курикулума језика струке. Међутим, неколико испитаника остварило је сарадњу и у другим фазама израде курикулума. Један од испитаника описао је своју сарадњу између осталог и у анализи потреба датог образовног профила кроз указивање на „вероватне ситуације у којима професионалцу (ветеринару) може да затреба страни језик“ (ФВМ, 269). Најређи су, али не мање занимљиви, и примери сарадње на конципирању предиспитних обавеза, у вези са значајним темама, одговарајућом литературом на страном језику и сл. Такође, на неким факултетима страни језик је услов за упис на више нивое студија, па се сарадња остварује „кроз улазни испит из тог језика за студенте докторских студија“ (ТМФ, 298).

Сарадња на изради речника. Термилошки речници су значајни како за академски тако и за професионални миље, а у настави језика струке заузимају посебно место. Претпоставка је да се овакав вид сарадње остварује као резултат и логичан наставак заједничког интересовања за термилошку проблематику. Неки испитаници то потврђују: „Професорка је објавила Ветеринарски речник и радо сам јој помагала око речи које су из области којом се бавим“ (ФВМ, 143).

Настава страног језика за наставно особље. У складу са потребом за целоживотним учењем, савремени стручњак непрестано усавршава и знања страних језика. Овакав облик сарадње најчешће није институционализован, али наставници језика струке углавном излазе у сусрет својим колегама пошто се ова потреба често исказује. И резултати истраживања које се односи на испитивање

језичких потреба академске заједнице потврђују овај налаз (Ђоровић и Милић, 2011). Оваква сарадња може унапредити квалитет наставе стручних предмета, али није значајна за наставу језика струке.

Заједнички рад на факултету. Један број испитаника осврнуо се на заједнички рад наставника стручних предмета и наставника страних језика у текућим пословима факултета (припрема материјала за акредитацију, учешће у комисијама, органима факултета, дежурства на испитима и сл.). Ова категорија одговора представља обавезу запослених на било ком радном месту и није релевантна за предмет овог истраживања.

Лектура, коректура и превођење. Једна трећина испитаника као основни вид досадашње сарадње са наставницима језика истиче лектуру, коректуру и превођење научних радова наставника стручних предмета. Наиме, устаљена је пракса да наставници страних језика на појединим факултетима поред извођења наставе редовно, колегијално и неформално, врше ову врсту услуга. Поред тога, из одговора се сазнаје да су на неким факултетима наставници језика струке ангажовани као преводаоци приликом посета страних делегација и међународних скупова. Иако је тај вид сарадње једносмеран, у овом истраживању показује се као најчешћи. Из тога се може закључити да је наставницима стручних предмета потребна помоћ наставника језика струке с обзиром на језичке компетенције. Ова пракса, међутим, нема јасне импликације на наставу језика струке.

Остало. У малобројним одговорима срећу се и неки мање уобичајени облици сарадње: објављивање заједничких научних и стручних радова, размена литературе и сл., који, иако немају директног утицаја на наставни процес, подразумевају интеракцију и боље међусобно сагледавање потреба и очекивања.

Да би се утврдило у којим сегментима постоји потреба наставника стручних предмета за сарадњом са наставницима језика, за наредно питање одабрано је пет, у теорији најчешће навођених, облика сарадње. Испитаницима је понуђено да се одреде за један или више понуђених одговора, а остављена им је могућност да и сами наведу облике сарадње које сматрају потребним.

Од понуђених видова сарадње, за повремене консултације током школске године одлучио се највећи број испитаника (53%), за одабир стручних садржаја 51%, а за одабир наставних материјала и за потребе студија на енглеском језику одредило се исти број испитаника (45%). За повремено укључивање стручњака у извођење наставе језика изјаснио се најмањи проценат испитаника (29%), што упућује на закључак да у нашој средини још увек не постоји довољна свест о користи тимске наставе коју би изводили наставници стручних предмета и страних језика. Занимљиво је да су лектура, коректура и превођење научних и стручних радова и других публикација упадљиво најчешће додати видови сарадње. На основу оваквих одговора, може се закључити да наставници стручних предмета сарадњу више виде као могућност унапређења својих компетенција него у функцији наставног процеса, што се битно разликује од начина на који је доживљавају наставници страних језика. Ипак, неки одговори показују боље разумевање могућег интегрисања наставе

језика и струке кроз упућивање студената како у опште знање језика, тако и у стручне називе, што би допринело бољем разумевању наставних јединица стручних предмета (ПФ, 185), затим кроз припрему студената за такмичења у иностранству (ФОН, 369) и коначно кроз праву имплементацију CLIL наставе (ФВМ, 337).

На питање да ли би сарадња са наставником језика струке могла да користи у настави стручних предмета, изненађујуће велики број испитаника (59%) одговорио је потврдно, што на први поглед није у складу с формулисано хипотезом. Овакав резултат последица је поменутог размимоилажења у поимању сарадње, пошто у питању није експлицирано да се мисли на конкретну сарадњу у наставном процесу. Како је кроз наредно питање испитаницима остављена могућност да изнесу облике сарадње које сматрају корисним, утврђено је да део њих допринос наставника језика настави струке види као сарадњу у конципирању курикулума страног језика, а не стручног предмета, затим као коректуру, лектуру, превод радова за објављивање у међународним часописима, пријављивање за међународне пројекте, слагање текста, кореспонденцију, помоћ пред излагање наставника стручних предмета на конференцијама и сл. Пошто овакви одговори нису помогли у сагледавању потенцијалне користи од укључивања наставника језика у наставу струке, они су елиминисани, те је заправо остало 45,3% одговора који су даље анализирани. Резултати показују да највећи број испитаника (37,2%) допринос наставника страног језика настави стручног предмета види кроз дефинисање, превођење и нормирање терминологије за потребе наставе струке. На другом месту (29,1%) је заједнички рад на наставном материјалу: његовом одабиру за наставу или израду семинарских радова, преводу и адаптацији или процени његове прилагођености нивоу знања страног језика студената. Један број испитаника (9,3%) сматра да би наставници страног језика допринели унапређивању наставе стручних предмета кроз развијање компетенција у академском писању, читању и слушању. Део испитаника (8,7%) везује корист овакве сарадње за наставу на страном, најчешће енглеском језику. У одговорима наставника друштвено-хуманистичких наука истиче се значај развијања интеркултурне компетенције студената, што је очекивано за ово научно поље.

Само девет испитаника (5,2%) на ово питање одговара у духу тимске наставе, што је, као што је већ напоменуто, најпожељнији облик сарадње. Испитаници предлажу различите модалитете сарадње:

- „... да о некој наставној јединици (наставници страног језика) држе кратак увод на том језику, или да организују разговор о некој стручној теми уз присуство предметног наставника, где би студент научио како се узима реч на неком састанку, како се представља, како се о стручном питању разговара“ (МФ, 65).

- „Повремено укључивање у наставу“ (ФаФ, 88).

- „Студенти могу бити укључени у превођење стручних текстова и научних радова и за то остваривати поене, док би наставници стручних предмета и језика заједнички оцењивали њихов рад (свако из области своје струке). Сматрам да би се на тај начин унапредило научно-стручно и језичко знање студената, али и професора“ (БФ, 107).

- „Тимски рад и мултидисциплинарни приступ разним проблемима“ (ПФ, 187).
- „Сарадњу видим кроз различите начине комуникације на релацији студент –предметни наставник – наставник страног језика у смислу писања и презентације студентских радова на правилном енглеском језику уз инструкције научног садржаја које би давао предметни наставник“ (ГФ, 188).
- „Користити релевантне теолошке текстове на страном језику у настави, за које је студент раније био припремљен на настави језика“ (ПБФ, 301).
- „Требало би да се ради на томе да започне настава по принципима CLIL-а да би се унапредило знање језика“ (ФВМ, 337).

Неки од ових испитаника показали су неочекивани сензибилитет за овај проблем и, као што се из примера може видети, дали врло конкретне предлоге како би се таква сарадња заиста могла остварити у нашем контексту. Један од испитаника наводи да се сарадња креће у правцу повезивања различитих дисциплина (ФОН, 55), али не објашњава на који начин. Ипак, о постојању неког вида тимске наставе сведочи искуство једне од ауторки овог рада. Наиме, на Фармацеутском факултету препознате су области за које је наставник страног језика компетентан као филолог и као такав је укључен у део наставе неких стручних предмета на српском језику. Тако, на пример, на предмету Увод у фармацију наставник језика изводи део наставе везане за комуникацију и заједно са наставником фармацеутом држи вежбе из области комуникације у фармацији. Ово искуство значајно је утолико што представља битан корак и показује спремност неких наставника стручних предмета да кроз ближу сарадњу поделе учионицу са наставницима језика.

Иако 29% наставника стручних предмета себе види у неком сегменту наставе језика струке, 39% њих не види корист од укључивања наставника језика у свој предмет. Неки од испитаника који су одговорили одрично на питање објашњавају да наставник језика не може допринети у настави струке будући да они сами већ припремају своје студенте за коришћење неких елемената страног језика везаних за ту струку: „И сам дајем истовремено са новим појмовима и појмове на енглеском за кључне речи у оквиру предмета“ (МФ, 67).

На крају упитника испитаници су могли да оставе свој коментар или сугестију у вези са сарадњом са наставницима страних језика. Од 87 датих коментара, трећина није релевантна за ову тему (похвале или критике упућене наставницима језика, положај предмета Страни језик на студијама, значај учења језика уопште и сл.). У оквиру осталих коментара издвајају се они који се односе на сарадњу у настави, али и они који се тичу улоге наставника страног језика из угла наставника стручних предмета. У овој другој групи понавља се и у претходним одговорима уочена тенденција да се наставници страног језика доживљавају пре као преводиоци, лектори или коректори него као наставници предмета у студијском програму, што илуструју следећи примери:

- „Треба их (наставнике страног језика) обавезно ангажовати за лекторисање сајта факултета/универзитета на енглеском језику“ (ФОН, 14).
- „Требало би да услуге превођења за научне радове на факултету буде бесплатне“ (21).
- „Требало би да преведу сајт факултета бар на енглески језик“ (ФПН, 84).

Овај резултат показује да постоји евидентна потреба да се на факултетима запосле стручњаци чији би посао био да наставницима стручних предмета помажу у превођењу, лектури и коректури публикација и презентација у научноистраживачкој делатности. Овакав вид ангажовања наставника страних језика по нашем дубоком уверењу не спада у домен наставе страних језика на универзитету. У том правцу размишљао је и један од испитаника када је дао следећи коментар: „Када би било могућности, од највеће вредности били би нам, поред наставника енглеског, наставници других језика: (немачки, шпански...) и формирање преводачког центра“ (ФСФВ, 181).

Коментари који се односе на сарадњу крећу се од тога да сарадња није потребна или да не постоји, преко тога да је пожељна, али мало вероватна због изостанка иницијативе с обе стране, затим предлога како да се оствари или унапреди, до тога да је она у неком виду већ успешно остварена. Један део ових коментара представља понављање изнетих и у раду већ анализираних ставова наставника стручних предмета (учешће у изради курикулума страног језика, размена стручне литературе и сл.).

Као објашњење зашто сарадња са наставницима страних језика није потребна, јавља се мишљење да су наставници стручних предмета довољно компетентни да сами предају језик струке: „Стручни језик који користе математичари је изузетно скучен и једноставан. Фонд речи не превазилази 1.000, од чега готово половину чине стручни термини непознати наставнику страног језика. Остало се своди на стандардне фразе и неколико једноставних граматичких правила. Отуда је најбоље да наставник страног језика одржи курс у трајању од једног семестра на нивоу основне школе, а затим неко од нас други семестар стручни језик.“ (МаФ, 196). Неки од испитаника и даље сарадњу виде само кроз потребу за личним усавршавањем, а не кроз корист коју би током наставног процеса од ње имали студенти, те отуда мишљење да наставницима који добро владају страним језиком сарадња није ни потребна: „Одговоре на питања дала вам је особа врло солидног познавања више страних језика, што није чест случај, вероватно би сарадња била потребнија онима који слабо или никако говоре стране језике (а има их)“ (МФ, 25).

У коментарима који тврде да сарадња не постоји истиче се пасивност наставника језика на појединим факултетима који би „требало више самоиницијативно да се укључују у рад, а не да чекају да их неко контактира“ (ПФ, 268). Поменуте су и незаинтересованост, инертност и немотивисаност неких наставника језика за које један од испитаника претпоставља да „се осећају као уљези“ на нематичним факултетима што је тотално погрешан став“ (МФ, 114).

На срећу, неки коментари откривају задовољство наставника стручних предмета оствареном сарадњом са наставницима језика, али остаје питање о каквој сарадњи је реч, будући да они сами то не прецизирају.

Неки од испитаника питање унапређења сарадње сагледавају као шире, институционално деловање:

- „Истраживање потпуно подржавам и сматрам да треба да иницира стручну расправу на нивоу Универзитета, а у најбољем случају да покрене промене“ (СФ, 139).

- „Мислим да наставници страног језика морају изаћи јавно, са планом, тј. пројектом везаним за сарадњу са наставним особљем на факултету. Дискусија на ову тему свакако би довела до бољег, интердисциплинарног повезивања“ (ГФ, 113).

- „Пошто на факултетима не постоји никакав формални захтев за таквом сарадњом, (...) могле би да се покрену неке акције за бољом сарадњом стручних наставника и наставника страних језика. То би најбоље било на нивоу руководства“ (ТМФ, 298).

- „Потребна је системска координација између њих (наставника страних језика), као и између њих и осталих. Реч је о јако важној ствари и не треба је препуштати стихији“ (ФОН, 83).

Штавише, један од испитаника је покренуо питање централизовања наставе језика на Универзитету: „Требало би омогућити централизовано учење језика за студенте, наставнике и сараднике на нивоу универзитета. У ту сврху је можда могуће аплицирати за национална и/или ЕУ средства“ (ГрФ, 87). Овакво размишљање је у складу с идејом о постојању јединственог језичког центра на универзитету, што је честа пракса у Европи, али о чему у стручној јавности, нарочито међу наставницима страних језика, постоје опречна мишљења.

Изјаве наставника добијене у овом истраживању показују велики степен подударности с изјавама добијеним 2010. године у истраживању које се односи на језичке потребе студената из перспективе наставника стручних предмета (Ђоровић и Мираић, 2011), познавање страних језика битан је део компетенција стручњака, настава језика треба на неки начин да буде повезана са наставом струке, наставници стручних предмета имају и даље потребу да се усавршавају у знању страних језика итд.

Закључак

Страни језик струке заједнички је именитељ свих образовних профила, без обзира којој научној области они припадали. Настава језика струке представља интегрални део образовања савременог стручњака. Применом савремених метода наставе које подразумевају интердисциплинарност и укључивање наставника стручних предмета у наставни процес студенти се припремају да се функционално укључе у професионални живот. Тимска настава и други облици сарадње наставника страног језика и наставника стручних предмета од пресудног су значаја за унапређење универзитетске наставе.

Добијени резултати показују да је, иако би подигла квалитет наставног процеса, сарадња наставника стручних предмета са наставницима страних језика у настави на Универзитету у Београду ретко заступљена. Ако и постоји, резултат је личних контаката и појединачних иницијатива које обично не прерастају у континуирану праксу, а самим тим немају већег значаја за образовање студената. Уочене су и велике разлике у поимању појма сарадње. Већина наставника стручних предмета доживљава је кроз ваннаставне консултације са наставницима језика,

тј. лектуру, коректуру и превођење, а у циљу сопственог напредовања у струци кроз објављивање публикација на страном језику. Неки наставници као да су у потпуности занемарили значај различитих облика сарадње за студенте и њихово усавршавање, мотивацију и постигнуће. Ипак, део испитаника види могућу сарадњу у домену одабира наставних материјала, тема и терминологије, чиме би се студентима обезбедило повезивање језичких и стручних садржаја.

Утврђено је и да међу испитаницима постоји недовољно развијена свест о улози наставника страних језика на факултетима, за шта одговорност носе оба профила наставника. Одговор на питање како се може мењати свест наставника стручних предмета о језику струке могла би да пружи нека наредна студија.

Литература

- Bentley, K. (2010). *The Teaching Knowledge Test Course. CLIL Module*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Barron, C. (1992). Cultural syntonicity: co-operative relationships between the ESP unit and other departments. *Hongkong Papers in Linguistics and Language Teaching*, Vol. 15, No. 1, 1-14.
- Barth, R. S. (1999). *Improving Schools from within*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Dudley Evans, T. (1984). The team teaching of writing skills. In R. Williams, J. M. Swales & J. Kirkman (Eds.), *Common Ground: Shared Interests in ESP and Communication ELT Documents* 117 (pp. 127-134). Oxford: Pergamon.
- Dudley Evans, T. (2001). Team-teaching in EAP: changes and adaptations in the Birmingham approach. In J. Flowerdew & M. Peacock (Eds.), *Research Perspectives on English for Academic Purposes* (pp. 225-238). Cambridge: Cambridge University Press.
- Ђоровић, D. i Mirić, M. (2011). Језичке потребе студената нефилошке оријентације сасгледане кроз искуства наставника стручних предмета. *Настава i васпитање*, God. 60, Br. 1, 23-35.
- Ђукић, M. i Шпановић, S. (2008). Ефективно партнерство наставника као чинилац квалитета тимске наставе. *Настава i васпитање*, God. 57, Br. 3, 259-272.
- Forsman Svensson, P. (2004). *The Bologna Process at the University of Helsinki Language Centre (HULC)*. Retrieved January 28, 2015 from the World Wide Web http://www.helsinki.fi/kksc/cercles04/Pirkko_Bologna.pdf
- Graham, J. & Beardsley, R. (1986). English for specific purposes: content, language and communication in a pharmacy course model. *TESOL Quarterly*, Vol. 20, No. 2, 227-245.
- Graziano, K. & Navarrete, L. (2012). Co-teaching in a teacher education classroom: collaboration, compromise, and creativity. *Issues in Teacher Education*, Vol. 21, No. 1, 109-126.
- Lee, L. & Debevec, S. (1999). Partners in pedagogy: collaborative teaching for beginning foreign language classes. *Foreign Language Annals*, Vol. 32, No. 1, 125-138.
- Mirić, M. i Ђоровић, D. (2013). Језик струке на универзитету: ставови наставника стручних предмета. U I. Lakić i N. Kostić (ur.), *Kroz jezike i kulture*, Zbornik radova sa Treće међународне конференције Института за стране језике i Treće међународне конференције о интеркултурној комуникацији (str. 481-488). Podgorica: Institut za strane jezike Univerziteta Crne Gore.

- Robinson, P. C. & Coleman H. (1989). *Working with Language: A Multidisciplinary Consideration of Language Use in Work Contexts*. New York: Mouton de Gruyter.
- Sandholtz, J. H. (2000). Interdisciplinary team teaching as a form of professional development. *Teacher Education Quarterly*, Vol. 27, No. 3, 39-54.
- Sawyer, L. B. & Rimm Kaufman, S. E. (2007). Teacher collaboration in the context of the responsive classroom approach. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, Vol. 13, No. 3, 211-245.
- Selinker, L. (1979). On the use of informants in discourse analysis and language for specific Purposes. *IRAL*, Vol. 17, No. 3, 189-215.
- Tajino, A. & Tajino, Y. (2000). Native and non-native: what can they offer? Lessons from team teaching in Japan. *ELT Journal*, Vol. 54, No. 1, 3-11.
- Van Naerssen, M. & Eastwood, S. (2001). CSE and teachers of english to speakers of other languages: A call for greater collaboration in teaching scientific reporting. *Science Editor*, Vol. 24, No. 1, 3-6.
- Waters, F. H. & Burcroff, T. L. (2007). Collaborative teaching at the university level: Practicing what is preached. *The Teacher Educator*, Vol. 42, No. 4, 304-315.

Подаци о ауторима

Др Милица Мирић је наставник француског језика на Фармацеутском факултету Универзитета у Београду.
E-mail: mmiric@pharmacy.bg.ac.rs

Др Данијела Ђоровић је доцент за италијански језик на Филозофском факултету Универзитета у Београду.
E-mail: ddjorovi@f.bg.ac.rs